

Keywords: spiritually-moral development, spirituality, education, future engineer.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2013

УДК 378

*Пономарьов О. С.,
м. Харків, Україна*

ЖИТТЄВОЦІННІСНІ ВЕКТОРИ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Загальна постановка проблеми. Традиційна система вищої освіти, зосередивши увагу на якісній професійній підготовці фахівців, поступово відійшла від належного розв'язання своїх виховних завдань. Це особливо позначилося на формуванні у студентів гуманістичної системи життєвих цілей і цінностей. Відновлення інтересу вищої школи до цього завдання, визначення ефективних шляхів та засобів його розв'язання набуває сьогодні характеру однієї з надзвичайно актуальних, важливих і відповідальних педагогічних проблем. Водночас має бути більш чітко визначено й саме поняття цінностей.

Зв'язок проблеми з актуальними теоретичними і прикладними завданнями визначається необхідністю теоретичного обґрунтування шляхів і способів, характеру і ефективних педагогічних технологій формування та розвитку ціннісних орієнтацій студентів. Необхідність же забезпечення високого рівня соціальної компетентності майбутніх фахівців, їх готовності до успішного життя й діяльності в складних умовах динамічно мінливого соціуму робить розв'язання порушеної проблеми важливим практичним завданням педагогіки вищої школи. Не випадково в загальній структурі філософії освіти істотного розвитку набуває аксіологія освіти як галузь філософських знань про цінності освіти.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми дозволяє дійти висновку про її актуальність і важливу суспільну значущість. Про це свідчать роботи В. П. Андрущенка, І. Д. Беха, Б. С. Гершунського, Л. В. Губерського, Е. Н. Гусинського, А. О. Ручки, Ю. І. Турчанинової та інших. Так, А. В. Кир'якова, яка фактично стала засновником наукової школи аксіології освіти, розробила важливу теорію орієнтації особистості у світі цінностей. В. Д. Повзун запропонувала концепцію ціннісного самовизначення особистості в університетській освіті. О. О. Поляковій належить цікаве дослідження з розробки концепції розвитку аксіологічного потенціалу особистості студента в діалозі культур, що набуває особливої значущості в умовах інтенсифікації процесів міжкультурної комунікації. Слід відзначити й важливі дослідження Г. А. Мелекесова, присвячені розвитку аксіологічного потенціалу майбутніх педагогів. Досить актуальними виглядають і роботи Б. О. Майєра та Н. М. Власюк, в яких аналізуються аксіологічні аспекти освіти як чинника забезпечення сталого розвитку суспільства.

В той же час для більшості робіт у цій сфері не вистачає системності, аналізу кризи системи цінностей та її зв'язку із загальною кризою світової системи освіти, зі змінами суспільно-політичних, соціально-економічних і духовно-культурних умов сучасного життя.

Мета статті й полягає у з'ясуванні причин зниження рівня духовності в нашому суспільстві і втрати ціннісних орієнтацій, а також у пошуку шляхів подолання цієї ситуації, перш за все через прищеплення студентам розуміння самоцінності освіти і знань, а відтак і через засвоєння ними ролі життєвих цінностей в індивідуальному і суспільному житті й діяльності людини.

Виклад основного матеріалу статті вважаємо за доцільне розпочати з невеличкого історичного екскурсу, що дозволяє висвітлити витоки проблеми.

В процесі суспільного розвитку відбувалася й еволюція вищої школи та розуміння її призначення, цілей і завдань, змісту і характеру освіти, яку вона дає студентам. Якщо спочатку класичні університети давали загальну освіту тим небагатьом тоді людям, які відчували потребу в отриманні знань, то сама освіта вважалася вищою, оскільки ці знання набагато перевищували рівень, притаманний звичайній школі. Випускникам університетів тією чи іншою мірою давали знання практично зі всіх наявних на той час наук, а вони самі у своїй подальшій діяльності розвивали певну галузь знань або навіть кілька їх галузей. Вони були енциклопедично освіченими, виступаючи справжньою інтелекцією, розвивали не лише науку, а й літературу, мистецтво, загальну культуру і духовність. Досить згадати імена Ф. Бекона, Р. Декарта, Т. Гоббса, Ф. Вольтера, Д. Дідро, Дж. Локка, Г. Лейбніца, Б. Паскаля та інших. Різні їх філософські погляди об'єднує загальна гуманістична спрямованість.

Згодом, переважно завдяки розвитку науки, техніки, матеріальних умов життя і суспільних потреб, цілі та зміст вищої освіти змінювались, її акценти поступово переносилися на все більш вузьку спеціалізацію. Цей процес зумовлювався розвитком і поглибленням суспільного поділу праці, який породжував відповідну диференціацію видів людської діяльності й появу професій. При цьому зростання обсягу знань та їх ускладнення призводили до обмеження кола дисциплін, які вивчає студент, оскільки оволодіння ними вимагало глибини проникнення в сутність цих дисциплін та опанування можливостями їх практичного застосування. У зв'язку з цим, поряд з розвитком традиційної університетської освіти, система вищої школи приростала також спеціалізованими навчальними закладами – інженерними, медичними, педагогічними, аграрними, правовими, військовими тощо. Та й самі університети відходили від своєї універсальності освіти й переходили до професійної підготовки фахівців, переважно для наукової діяльності й освіти.

Професіоналізація вищої освіти, безумовно, відіграла позитивну роль у забезпеченні науково-технічного і соціального прогресу людства. Однак вона водночас призвела і до істотних втрат. По-перше, зосередження уваги на певній галузі знань здебільшого звужувало кругозір фахівця, знижувало рівень його загальної культури і навіть потребу в ній. По-друге, викладачами вищої школи

ставали вузькі фахівці. Їм був притаманний технократичний тип мислення, який успадковували студенти, поширюючи його в суспільній свідомості. По-третє, абсолютизація завдань з професійної підготовки стала однією з причин певного нехтування вищою школою виховним компонентом освіти й особистісним розвитком студента. Це призводить до збіднення його духовного світу, до певної втрати духовно-ціннісних орієнтацій і цілісності навчально-виховного процесу педагогами. По-четверте, надмірна увага до деталей майбутньої професійної діяльності породжує у багатьох студентів невміння мислити масштабно і втрату широти бачення проблем.

Ця ситуація стала однією з причин кризи світової системи вищої освіти і водночас одним з істотних складників цієї кризи, яка полягає в тому, що самі цілі, зміст і характер традиційної освітньої парадигми вже не відповідають принципово новим умовам суспільного життя, а відтак і суспільним вимогам до підготовки підростаючих поколінь до життя в цих умовах. Особливо відчутна така невідповідність у вищій школі. Адже сьогодні нерідко стає ситуація, коли те, що студент вивчає на першому курсі, безнадійно застаріває на момент захисту ним дипломної роботи, а витрачені ним час і зусилля на отримання знань, які йому ніколи не знадобляться, виявляються марними. І в більшості випадків молодий фахівець відчуває дефіцит людинознавчих знань та умінь спілкуватися і співпрацювати з іншими людьми. Таким чином, вони опиняються неготовими до плідних взаємовідносин в системі, яку філософи називають відносинами «Я та інший».

Сучасна філософія освіти, розглядаючи її стан, цілі, завдання і провідні тенденції розвитку, значну увагу приділяє аксіологічним аспектам змісту й характеру навчально-виховного процесу. Одними з них слід визнати цінність знань, яка постійно зростає в умовах інноваційного типу світового розвитку, та цінність самої освіти як джерела отримання цих знань. Однак, на жаль, ці цінності сьогодні ще не знаходять адекватного відображення в суспільній свідомості, що позначається на ставленні багатьох студентів до знань і до своєї навчально-пізнавальної діяльності. Однак їх важливість пов'язана ще й з такими цінностями, як справедливість, добро, гуманізм, впроваджувати які у суспільне життя можуть тільки люди, які добре розуміють їх сутність, роль і значення для забезпечення нормального функціонування і розвитку соціуму й соціально-психологічного самопочуття людей.

Взагалі цінності являють собою специфічний соціальний феномен, суть якого полягає в істотній позитивній значущості для людей того чи іншого виду суспільно-історичної діяльності та її результатів. Філософський сенс поняття цінності чого-небудь відмежовує це «щось» від просто його буття чи якісних характеристик. Це поняття було уведено у філософський дискурс у 60-ті роки XIX століття роботами Г. Лотце, хоча пізніше його пріоритет пробував оспирити інший німецький філософ Г. Коген. Назву ж теорії цінностей – аксіології –

частіш за все пов'язують з іменами французького філософа П. Лані та німецького філософа-ірраціоналіста Е. Гартмана.

Вже майже загально прийнятим є визнання того, що сьогодні людська цивілізація перебуває у стані своєрідного переходу до принципово нового етапу своєї історії. Сутність цього етапу визначається його інноваційним характером, становленням і розвитком постіндустріального суспільства, його всебічною інформатизацією і глобалізацією, розробкою і широким використанням високих технологій. Перехід же до вказаного стану характеризується дійсно кардинальними трансформаціями буквально у всіх сферах життя і діяльності людей. Ці трансформації полягають не лише у прискоренні науково-технічного і соціального прогресу, у стрімкому розвитку техніки і технології матеріального виробництва, але й у змінах життєвих цінностей, характеру взаємовідносин, цілей, сутності та змісту духовної діяльності, освіти, культури, навіть побуту людей. Ось чому нинішня ситуація потребує, як цілком справедливо зазначає В.Г. Кремень, «забезпечити високу функціональність людини в умовах, коли ідеї, знання й технології змінюються набагато швидше, ніж покоління людей» [1, с.7].

Забезпечити функціональність людини, її щастя й задоволеність своїм життям істотною мірою може саме система освіти при правильному виборі її цілей і завдань та відповідній організації педагогічного процесу. Головним при цьому уявляється дотримання його цілісності, що гарантує успішне розв'язання всіх завдань освіти, тобто навчання, виховання, особистісного розвитку й соціалізації студента. Саме ця його цілісність виступає основною передумовою формування не просто готовності випускника вищої школи до успішного життя й діяльності у вкрай мінливому суспільстві, але й життєвих цілей і цінностей, сприяє можливості успішної самореалізації. Однак через певну втрату професійно орієнтованою вищою школою життєвоціннісних орієнтирів і загальної гуманістичної спрямованості частина викладачів навіть не можуть сформулювати сутність поняття педагогічного процесу.

Тому нагадаємо, як відомий радянський вчений Ю. К. Бабанський писав свого часу, що «педагогічний, навчально-виховний процес... є органічною єдністю процесів навчання, виховання та розвитку. Суть його полягає у передаванні соціального досвіду старшими і засвоєнні його підростаючими поколіннями шляхом їх взаємодії, спрямованої на задоволення сучасного суспільства у всебічному, гармонійному розвитку особистості [2 с. 77]. Розвиваючи таке розуміння педагогічного процесу, видатний український педагог С. У. Гончаренко визначаючи його, пише, що це – «цілеспрямована, свідомо організована, динамічна взаємодія вихователів і вихованців, у процесі якої вирішуються суспільно необхідні завдання освіти й гармонічного виховання». Вчений спеціально підкреслює при цьому той момент, що «педагогічний процес – цілісний процес, що органічно поєднує навчання, виховання та розвиток вихованців. Компоненти педагогічного процесу: мета, завдання, зміст, методи, засоби й форми взаємодії педагогів і вихованців, результат» [3, с. 253].

Однак навіть належне розуміння необхідності забезпечення цілісності навчально-виховного процесу ще зовсім не гарантує того, що в практиці його реалізації кожен викладач ставить своїм завданням формування і розвиток системи життєвих цінностей своїх студентів. Наші численні бесіди зі своїми колегами і студентами, їх спеціальні опитування і аналіз наукових публікацій дозволяють дійти висновку, що таке завдання ставлять і успішно реалізують лише окремі викладачі, які є справжніми педагогами за покликом душі. Але і в цьому випадку можна відзначити такі три характерних особливості. По-перше, формування і розвиток ціннісних орієнтацій студентів відбуваються певною мірою спонтанно, ці процеси не підкріплюються цілеспрямованими управлінськими впливами з боку педагога. По-друге, при цьому далеко не завжди враховуються індивідуальні цілі та особистісні прагнення студента. По-третє, вікові відмінності й уподобання часто постають певним бар'єром на шляху взаєморозуміння між учасниками навчально-виховного процесу, що істотно знижує рівень реалізації його виховних можливостей.

Тому не випадково В. А. Киричок підкреслює, що «виховання людини може розглядатися як керування формуванням її ціннісних орієнтацій». Автор підкреслює при цьому, що «останні можуть не збігатися зі структурою цінностей, що функціонують у суспільній свідомості». Саме цим, на переконання вченого, «обумовлюється різниця між ціннісними орієнтаціями особистості та орієнтаціями особистості на цінності, які панують і поширені в суспільстві». Розмежовуючи ці поняття, автор пише, що «орієнтація на цінність – певне ставлення людини до зовнішніх настанов, норм, звичаїв. Ціннісні орієнтації – важливі структурні елементи особистості, які діють на рівні її свідомості й самосвідомості» [4, с. 992].

В той же час слід підкреслити, що людина живе в певному суспільстві, і її успішне життя й діяльність істотною мірою залежать від того, як вона співвідносить свої індивідуальні ціннісні орієнтації з системою цінностей, прийнятих в даному суспільстві. Випускник же вищої школи як представник інтелектуальної еліти суспільства одним із своїх соціальних завдань має вважати й прагнення до відповідності цієї системи так званим одвічним, або загальнолюдським цінностям. Однак необхідною умовою його виконання має виступати сповідування цих цінностей самим випускником. Отже, вища школа обов'язково повинна ставити одним із своїх важливих завдань чітке визначення життєвоціннісних векторів своєї діяльності, усвідомлення їх ролі й необхідності студентами та прищеплення їм системи цінностей. Тим більш, що цілісність і усталеність системи цінностей фактично визначає зрілість людської особистості.

Відомий фахівець у сфері історії освіти й порівняльної педагогіки К. В. Корсак також вважає, що поняття вищої освіти є порівняно новим. За його словами, «у минулому тривалий час воно ототожнювалося з навчанням в університетах, а в сучасному сенсі поширилося у середині ХІХ століття після форму-

вання в індустріальних державах повнорівневих систем освіти» [5, с. 98]. Автор вказує, що «сьогодення у країнах-лідерах відзначене пошуками шляхів прискорення побудови суспільства знань, економіка якого може спиратися лише на так звані високі технології, створені на базі вершинних досягнень нано-, піко- і фемтосекторів природничих наук» [5, с. 99]. Однак при цьому слід підкреслити, що самі знання і технології є інваріантними як відносно моральності, так і відносно життєвих цінностей. Використання ж їх на благо людей чи на руйнівні цілі істотно залежить від духовності і системи життєвих цінностей людини, в чиїх руках вони опиняються.

Слід акцентувати увагу саме на тісному зв'язку між духовним світом особистості та її життєвоціннісними орієнтаціями. Вони ж істотною мірою детермінують її моральнісні принципи і переконання, її поведінку у складних проблемних ситуаціях, характер її взаємовідносин з іншими людьми. Однак водночас виникає і зворотний зв'язок, завдяки якому ця поведінка, стосунки і характер спілкування впливають на зміцнення ціннісних орієнтацій людини й на розвиток і збагачення її духовного світу.

Р. М. Охрімчук чітко зазначає, що духовність – це «категорія людського буття, якою виражається його здатність до само творення та творення культури. Духовність є вищим рівнем розвитку особистості, на якому основними мотиваційно-смысловими регуляторами її життєдіяльності є вищі людські цінності». Автор підкреслює, що «це рівень найбільш зрілої і відповідальної (перед собою та іншими) особистості, здатної не тільки пізнавати та відображати довколишній світ, а й творити його» [6, с. 244]. Правда, тут не вказується, що творення довколишнього світу може бути як прийнятним для цього світу, так і руйнівним, і що справжня духовність має сприймати і сам світ, і процеси його творення як одну з найважливіших життєвих цінностей. Духовно розвинена людина не тільки не здійснюватиме на нього руйнівних впливів, а й активно боротиметься з намірами інших людей нанести йому шкоди. Це набуває особливої актуальності сьогодні, коли людство опинилося перед реальною загрозою глобальної екологічної катастрофи, наслідком якої може стати зникнення людської цивілізації.

Той же В. А. Киричок підкреслює, що «особистість орієнтується на ті цінності, які найбільше їй необхідні в даний час і в перспективі відповідають її інтересам і цілям, імпонують її досвіду». Тому автор впевнений, що «у професійних ціннісних орієнтаціях педагога такою цінністю є конкретна професія. Педагогічні цінності виступають як відносно стійкі орієнтири, за якими педагоги співвідносять своє життя і педагогічну діяльність» [4, с. 992]. Життєва ж практика свідчить, що ціннісне сприйняття своєї професії і своєї професійно педагогічної діяльності, на жаль, притаманне сьогодні далеко не всім викладачам вищої школи. Ця ситуація є вкрай тривожною, оскільки вона породжує безвідповідальність таких викладачів стосовно формування й розвитку духовності студентів та системи їх життєвих цінностей. А це стає одним із чинників

їх недостатньої відповідальності, нехтування соціальними обов'язками, посилює відчуття душевного дискомфорту.

Однією з серйозних проблем духовного і життєвоціннісного аспектів освіти взагалі й вищої школи зокрема слід вважати широку доступність саме останньої і надмірну масовість студентів. Адже, відверто говорячи, певна їх частка не тільки має деформовану систему цінностей і не розуміє цінностей освіти, але й просто не готова до навчання у вищому навчальному закладі. Звідси й низька відвідуваність навчальних занять, і спроби отримати високу оцінку не за знання, а за гроші, й інші вкрай негативні явища, що аж ніяк не сприяють відновленню авторитету вищої школи й цінності знань у суспільній свідомості. Продовження практики «підготовки» таких «фахівців», навіть заради отримання значних коштів як оплати контрактної форми їх навчання, створює систему цінностей і наносить істотної шкоди як суспільству, так і самій вищій школі. Суспільство отримує масу псевдофахівців, у яких диплом не підкріплений належною професійною компетентністю, а вища школа і далі продовжує втрачати свій авторитет і поступово деградує.

Свого часу Карл Ясперс з жалем констатував, що «в існуванні масового порядку всезагальна освіта наближається до *вимог середньої людини*. Духовність гине, поширюючись в масі, раціоналізація, доведена до грубої моментальної доступності розуму, привносить у кожен сферу знання процес збіднення». Видатний філософ зазначає, що «з нівелізуючим масовим порядком *зникає той освічений прошарок*, який на основі постійного навчання набув дисципліну думок і почуттів і здатний відгукуватися на духовні творіння» [7, с. 159]. Немовби солідаризуючись з думкою Х. Ортеги-і-Гассета про «повстання мас», Ясперс підкреслює, що «у людини маси мало часу, вона не живе життям цілого, уникає підготовки і напруження без конкретної мети, яка перетворює їх на користь; вона не хоче чекати і припускати споглядання; все повинно відразу ж дати задоволення в сучасному; духовне стало миттєвою насолодою» [там само]. Саме тому слід вважати одним з визначальних завдань нашої вищої школи рішення подолання існуючої практики підготовки «людини маси» й перехід до формування еліти й інтелектуального ядра соціуму. Адже тільки вона може виступати носієм духовності й одвічних життєвих цінностей, борцем з перекручуванням ціннісних норм і активним діячем з їх впровадження у суспільну свідомість.

Сам Х. Ортега-і-Гассет, торкаючись впливу середовища на розвиток особистості, писав, що «кожен з нас складається наполовину із свого «я» і наполовину з того середовища, в якому він живе. Коли середовище сприяє устремлінням нашого «я», ми повністю реалізуємо себе, суспільна атмосфера сприяє нашому самоствердженню і самовираженню». Слід звернути увагу, як при цьому філософ підкреслює, що «те середовище, яке знаходиться всередині нас, завжди відгукується луною на ворожість зовнішнього середовища сприяє невпинному розпаду нашої особистості, примушує нас вести постійну боротьбу з

самим собою. Такий стан пригнічує нас, заважаючи всебічному розвитку нашої особистості і більш повному розкриттю всіх її здібностей» [8, с. 21-22]. Уявляється цілком очевидною та роль, якої набувають життєвоціннісні вектори педагогіки вищої школи для подолання такого стану, для створення умов, що активно сприяли б розвитку особистості студента, його креативних здібностей і максимальній реалізації свого потенціалу. Ось чому вища школа має постійно посилювати свій вплив на процеси формування і функціонування соціокультурного простору.

У зв'язку з цим сьогодні набуває особливої ролі й актуальності ще один важливий життєвоціннісний аспект вищої освіти. Він тісно пов'язаний з євроінтеграційними прагненнями і перспективами України. Адже наслідками їх реалізації стануть необхідність усвідомлення демократичних цінностей суспільного життя й неухильного їх дотримання в суспільно-політичній практиці й повсякденному житті. Їх формування і затвердження в суспільній свідомості не є простим завданням, оскільки далеко не у всьому відповідає нашим традиціям, психології й ментальності. Однак система освіти, перш за все вища школа повинні виходити з життєвої важливості цього завдання.

Повертаючись до ціннісних векторів педагогіки вищої школи, вважаю за необхідне підкреслити, що вони мають розглядатися не як щось штучне й необов'язкове, а як цілком органічно пов'язане і завданнями з формування професійної компетентності й професійної культури майбутнього фахівця, які разом з його моральнісними принципами і переконаннями виступають визначальними характеристиками справжньої еліти. Мені вже доводилося раніше писати, що під професійною культурою необхідно розуміти «певну сукупність матеріальних і духовних цінностей, що виробляються людьми відповідної професії. Вона включає специфічний спосіб організації їхньої діяльності, ставлення цих людей до своєї роботи та її результатів, а також їхнє відношення до себе, один до одного, до інших людей і суспільства в цілому, зумовлені специфікою їхньої професійної діяльності». Підкреслимо, що важливим елементом професійної культури виступає також «система специфічних норм, правил, цінностей та ідеалів, які сповідують кращі представники даної професійної групи, а також притаманних їм характерних особистісних рис і якостей» [9, с. 161-162]. А справжньою елітою якраз і слід вважати кращих представників будь-якого професійного чи соціального угруповання і суспільства в цілому.

Саме вони мають бути здатними і готовими завдяки своїй високій професійній компетентності, особистісним якостям, життєвим цінностям і відданій праці подолати глибоку системну кризу, яку сьогодні переживає Україна, і забезпечити успішне соціально-економічне, духовно-культурне й морально-ціннісне відродження нашої рідної Вітчизни.

Висновки. Викладені результати досліджень і міркувань ґрунтуються на реальних спостереженнях автора, його роздумах, а також систематичних цілеспрямованих опитуваннях як студентів, так і викладачів протягом майже півстолітнього досвіду педагогічної діяльності у вищій школі. Ці результати

дозволяють дійти таких цілком обґрунтованих висновків. По-перше, система життєвих цінностей людини та її формування мають розглядатися як одне з важливих завдань вищої школи і як невід'ємний елемент змісту освіти. Це пов'язано з тим, що цінності тісно пов'язані з духовним світом, культурою та соціальною компетентністю фахівця та його моральнісними принципами і переконаннями. По-друге, вища школа, генератор розвитку інтелектуального потенціалу нації, повинна культивувати цінність знань і освіти. Це завдання сьогодні набуває особливо важливого значення у зв'язку з формуванням та розвитком економіки знань. Однак з урахуванням подвійного характеру цих знань (джерела як конструктивних, так і деструктивних можливостей) вона має навчити своїх випускників оцінювати їх з позицій загальнолюдських цінностей. По-третє, для сьогодення характерною є така суперечлива умова, як зростання ролі особистісного чинника й міжособистісного спілкування, з одного боку, та атомізація суспільства й посилення еґоїстичних тенденцій, з іншого. Це зумовлює необхідність посилення рівня соціально-гуманітарної підготовки фахівців, в тому числі осолодіння ними одвічними цінностями.

Таким чином, проблеми життєвоціннісних векторів педагогіки вищої школи набувають все більшої значущості як для індивіда і суспільства, так і для самої системи вищої освіти. Тому глибоке знайомство з ними, їх змістом і призначенням має стати невід'ємним складником професійної підготовки науково-педагогічного складу кожного вищого навчального закладу.

Список літератури: 1. *Кремень В.Г.* Філософія освіти ХХІ століття // Педагогіка і психологія. – 2003. – № 1 (XXXVIII). – С. 6–16. 2. Педагогіка: Учебное пособие для вузов / Под ред. *Ю. К. Бабанского*. – М.: Просвещение, 1983. – 607 с. 3. *Гончаренко С. У.* Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с. 4. *Киричок В. А.* Ціннісні орієнтації // Енциклопедія освіти. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 991-992. 5. *Корсак К. В.* Вища освіта // Енциклопедія освіти. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 98-100. 6. *Охрімчук Р. М.* Духовність // Енциклопедія освіти. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 244-245. 7. *Яснерс К.* Духовная ситуация времени / пер. с нем. – М.: АСТ, 2013. – 285 с. – (Новая философия). 8. *Ортега-и-Гассет Х.* «Дегуманізація мистецтва» и другие работы // Эссе о литературе и искусстве: Сб. / Пер. с исп. – М.: Радуга, 1991. – 639 с. 9. *Пономарев А. С.* Общая и профессиональная культура в системе современного образования // Стратегия гуманизма / Под ред. В. И. Астаховой, Л. Л. ТОВАЖНЯНСКОГО. – Харьков: Изд-во НУА, 2004. – С. 153-192.

Bibliography (transliterated): 1. Kremen' V.G. Filosofija osviti NHI stolittja // Pedagogika i psihologija. – 2003. – № 1 (NNHVIII). – S. 6–16. 2. Pedagogika: Uchebnoe posobie dlja vuzov / Pod red. Ju. K. Babanskogo. – M.: Prosveshhenie, 1983. – 607 s. 3. Goncharenko S. U. Ukraïns'kij pedagogichnij slovník. – K.: Libid', 1997. – 376 s. 4. Kirichok V. A. Cinnisni oríentacii // Enciklopedija osviti. – K.: Jurinkom Inter, 2008. – S. 991-992. 5. Korsak K. V. Vishha osvita // Enciklopedija osviti. – K.: Jurinkom Inter, 2008. – S. 98-100. 6.

Ohrimchuk R. M. Duhovnist' // Enciklopedija osviti. – K.: Jurinkom Inter, 2008. – S. 244-245. 7. Jaspers K. Duhovnaja situacija vremeni / per. s nem. – M.: AST, 2013. – 285 s. – (Novaja filosofija). 8. Ortega-i-Gasset H. «Degumanizacija iskusstva» i drugie raboty // Jesse o literature i iskusstve: Sb. / Per. s isp. – M.: Raduga, 1991. – 639 s. 9. Ponomarev A. S. Obshhaja i professional'naja kul'tura v sisteme sovremennogo obrazovanija // Strategija gumanizma / Pod red. V. I. Astahovoj, L. L. Tovazhnjanskogo. – Har'kov: Izd-vo NUA, 2004. – S. 153-192.

О. С. Пономарьов

ЖИТТЄВОЦІННІСНІ ВЕКТОРИ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Розглянуто проблеми формування і розвитку системи життєвих цінностей студентів в процесі їх навчання у вищій школі. Показано причини кризи духовності, культури і ціннісних орієнтацій в суспільстві та в системі освіти. Розкрито зв'язок професійної і соціальної компетентності випускника вищої школи з його моральнісними позиціями й системою життєвих цілей і цінностей. Він реалізується в процесі цільової підготовки національної еліти.

Ключові слова: життєві цінності, вища школа, духовність, культура, цінність знань і освіти, соціальна компетентність.

A. S. Ponomarev

ЖИЗНЕННОЦЕННОСТНЫЕ ВЕКТОРЫ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

Рассмотрены проблемы формирования и развития системы жизненных ценностей студентов в процессе их учебы в высшей школе. Показаны причины кризиса духовности, культуры и ценностных ориентаций в обществе и в системе образования. Раскрыта связь профессиональной и социальной компетентности выпускника высшей школы с его нравственными позициями и системой жизненных целей и ценностей. Она реализуется в процессе целевой подготовки национальной элиты.

Ключевые слова: жизненные ценности, высшая школа, духовность, культура, ценность знаний и образования, социальная компетентность.

A. S. Ponomarev

THE OF VECTORS OF LIFE VALUE IN HIGHER EDUCATION

The problems of the formation and development of the social values of students in the course of their studies in higher education is considered. The causes of the crisis of spirituality, culture and values in society and in education is demonstrated. Disclosed communication professional and social competence of graduates of higher education with its moral positions and the system of life goals and values. It is being implemented in the targeted training of the national elite.

Keywords: life values, high school, spirituality, culture, value of knowledge and education, social competention.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2013

УДК 37.014.5(100)

*Кадемія М. Ю.
Україна, м. Вінниця*

СУЧАСНІ МОДЕЛІ ОСВІТИ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Постановка проблеми. На початку XXI століття світове співтовариство вступило в інформаційну стадію свого розвитку, що характеризується домінуванням інформації в усіх галузях господарства, політики, освіти і науки. Швидкими темпами зростає обсяг знань та їх використання в різних галузях життя людини. Все більш активно впроваджуються в усі галузі суспільства комп'ютери, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ). Бути сучасним фахівцем нині означає бути, насамперед, ІКТ-компетентним. Відповідно до цього, інформатизація освіти і науки є одним із пріоритетних напрямів розвитку більшості університетів.

Не секрет, що в сфері інформаційно-технологічної освіти в Україні і за її межами спостерігається висока конкуренція. Це зумовлене не тільки стрімким технічним прогресом, а й розумінням вищими навчальними закладами переваг нових технологій, їх універсального освітнього потенціалу.

Нині ринок освітніх послуг оперативно реагує на динаміку академічних пропозицій, регулюючи потоки абітурієнтів, впливаючи на роботодавців. Все частіше кращими є ті, хто в змозі надати своїм студентам більш якісну і сучасну підготовку з інформаційно-комунікаційних технологій, забезпечуючи її зв'язок з професією і потребами суспільства.

Тому виникає низка запитань, що стосується сучасного університету, котрі необхідно розв'язати для того, щоб готувати сучасного фахівця, який би задовольняв вимогам ринку праці та самого суспільства.

Це, в свою чергу, вимагає модернізації освіти.

Аналіз попередніх досліджень свідчить, що проблемі модернізації освіти присвячені дослідження В. Андрущенка, Є. Головіна, І. Зязюна, В. Кременя, А. Лузана, О. Лазаренко, М. Михальченко, Н. Ничкало, С. Рябова, З. Храмова та ін. Модернізації сучасної освіти на основі впровадження ІКТ присвячені дослідження В. Бикова, Р. Гуревича, М. Лазарева, М. Козяра, В. Олійника, М. Кларіна, Ю. Машбиця, А. Петровського, Є. Полат, І. Роберт, В. Тихомірова та ін. У дослідженнях учених здійснюється аналіз переваг та проблем здійснення різних форм навчання (дистанційної освіти) та впливу ІКТ на якість підготовки фахівців.

Мета статті полягає в розгляді проблеми модернізації сучасної освіти на основі впровадження ІКТ у навчальний процес, сучасних засобів і технологій навчання, широкого використання e-learning, m-learning, blended learning, u-learning та використання відповідних моделей підготовки майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу. XXI століття висуває нові вимоги до освіти, що диктують необхідність:

- формування вмінь пристосовуватися до життя в світі, що постійно змінюється, в умовах його глобалізації;
- володіння здібностями незалежності і самостійності;
- уміння самостійно набувати знання і знати, яким чином їх можна застосовувати в різних ситуаціях.

Відповідні зміни в системі освіти потребують навичок неперервного навчання, пізнавальної діяльності, колективних форм навчання і передачі знань. Нині широкого використання набуло електронне навчання (e-learning), в якому використовуються інтерактивні електронні засоби доставки інформації, корпоративні мережі Інтернет. Набувають поширення використання віртуальних аудиторій і навчальних закладів.

Актуальним також залишається питання здійснення самостійного навчання студентів, що можна здійснювати на основі використання технології e-learning, а також неперервне підвищення кваліфікації викладачів.

Створення середовища, в якому студенти, викладачі, інші користувачі не були б прив'язані до стаціонарного комп'ютера і мали можливість навчатися з будь-якого місця і в будь-який час, стало можливим завдячуючи сучасній портативній техніці (планшети, ай-пади тощо).

Створення середовища електронного навчання дозволяє кардинально змінити парадигму трансляції знань. Ця модель орієнтована на навчання завжди та з будь-якого місця.

E-learning (Electronic Learning) – система електронного навчання, синонім таких термінів, як електронне навчання, дистанційне навчання, навчання з використанням комп'ютерів, мережеве навчання, віртуальне навчання за допомогою інформаційних електронних технологій [Вікіпедія].

Використання e-learning дозволяє вибирати:

- зручне місце і час для навчання;
- спосіб якісного засвоєння знань;
- можливість постійного контакту з викладачами;
- індивідуальний графік навчання;
- шляхи економії часу, засобів.

Зазначимо переваги електронного навчання в порівнянні з традиційною формою:

1. Студенти, учні, користувачі одержують можливість доступу через Інтернет до електронних курсів з будь-якого місця, де є вихід у глобальну інформаційну мережу.

2. Нижчі ціни на одержання навчально-методичної літератури в електронному вигляді.

3. Модульний підхід до розроблення навчальних курсів.

4. Гнучкість навчання – тривалість, послідовність вивчення навча-

льного матеріалу, можливість самостійного вибору відповідно до власних можливостей і потреб.

5. Здійснення навчання в будь-якому місці, де є підключення до Інтернету.

6. Можливість розвитку і самовдосконалення відповідно до вимог часу.

7. Здійснення незалежної об'єктивної оцінки знань.

Нині в суспільстві відбувається швидкий розвиток і використання засобів технологій зв'язку, технологій мобільного супутникового зв'язку, Інтернет та ін., що зумовило розвиток мобільного зв'язку та відповідних інформаційних технологій. Це відкрило можливість одержання знань за допомогою:

- мобільних телефонів;
- кишенькових персональних комп'ютерів;
- ноутбуків, нетбуків;
- планшетів та ін.

Як свідчить досвід закордонних фахівців, мобільне навчання (m-learning) використовується для навчання школярів, студентів, підвищення кваліфікації, а також одержання навчального, довідкового і методичних матеріалів.

Мобільне навчання (m-learning) – це передавання знань на мобільні пристрої з використанням WAP і GPRS технологій [1, с. 233].

Використання m-learning дає можливість зробити процес гнучким, доступним і персоналізованим, при цьому реалізується головний принцип мобільного навчання – навчатися в будь-якому місці, в зручний час.

Важливим є створення відповідного середовища мобільного навчання, що потребує розробки інтерактивних програмно-педагогічних продуктів та їх методичного забезпечення.

Використання m-learning у навчальному процесі має певні переваги:

- учні можуть взаємодіяти один з іншим і з викладачем, а не ховатися за великими моніторами;
- набагато простіше розмістити в класі декілька мобільних пристроїв, ніж декілька настільних комп'ютерів;
- кишенькові або планшетні ПК і електронні книги легші і займають менше місця, ніж файли, папери та підручники і навіть ноутбуки. Розпізнавання за допомогою стилуса або сенсорного екрана є наочнішим, ніж за умов використання клавіатури і миші;
- є можливість обміну завданнями і спільної роботи; студенти і викладачі можуть посилати тексти електронною поштою, вирізати, копіювати і вставляти, передавати пристрої всередині групи, працювати один з іншим, використовуючи інфрачервоні функції кишенькових персональних комп'ютерів (КПК) або безпроводної мережі, наприклад, Bluetooth;
- мобільні пристрої можуть бути використані в будь-якому

місці, в будь-який час, зокрема вдома, в потязі, в готелях - це неоцінимо значення для навчання за місцем роботи; також нові технічні пристрої: мобільні телефони, гаджети, ігрові пристрої і тому подібне, привертають увагу учнів і студентів – молодих людей, які, можливо, вже втратили інтерес до навчання [2, с. 460].

Сучасні науковці виокремлюють також певні переваги m-learning [4]

- m-learning через мобільний пристрій робить навчання справді індивідуальним. Учні мають можливість вибору змісту навчання з урахуванням власних інтересів, унаслідок чого e-learning є орієнтованим на студента або учня;

- гнучкість, негайний доступ до інформації, необхідної для конкретної роботи, за допомогою мобільних пристроїв дає змогу підвищити продуктивність праці людини;

- самостійне навчання і негайне надання контенту за запитом є характерними рисами m-learning. Воно надає користувачам можливість пройти навчання в неробочий час і створює умови для спільного навчання та взаємодії.

Останніми тенденціями в навчанні є змішане навчання (blended learning), що поєднує в собі різні види навчання з метою зробити його ефективнішим і цікавішим. Змішане навчання поєднує в собі переваги різних форм навчання, і найкраще підходить до контексту навчання в інтерактивному навчальному середовищі. Мобільне навчання можна комбінувати з іншими видами навчання, забезпечуючи інтерактивні умови навчання для студентів.

Проте водночас розглянемо можливі недоліки:

- малі мобільні екрани КПК обмежують кількість і тип інформації, що може бути відображеною;

- наявні обмежені можливості для зберігання мобільних телефонів і кишенькових ПК;

- батареї повинні працювати без перебоїв, і дані можуть бути втрачені, якщо це не буде зроблено вчасно.

- вони можуть бути набагато менш надійними, ніж настільні комп'ютери (хоча планшетні ПК нині починають вирішувати цю проблему);

- важко використовувати роботу з графікою, особливо з мобільними телефонами, хоча сучасні 3G і 4G, зрештою, дають змогу це зробити;

- ринок швидко змінюється, особливо для мобільних телефонів, тож пристрої можуть застарівати дуже швидко; у зв'язку з цим майбутнє m-learning потребує спільних зусиль виробників мобільних телефонів, постачальників мобільних послуг, а також експертів індустрії навчання;

- пропускна спроможність може знизитися за умови значної кількості користувачів, які використовують безпроводні мережі.

Розвиток бездротових технологій зв'язку (бездротовий Інтернет), використання планшетів, iPad зумовили зміну технологій e-learning на технології

u-learning (ubiguitous learning) – всепроникаюче навчання технологій неперервного навчання з використанням інформаційно-комунікаційних засобів у всіх сферах життя суспільства.

Цей термін нещодавно вперше почали використовувати в Південній Кореї, в якій побудована унікальна система освіти з використанням ІКТ.

Важливим є створення середовища здійснення всепроникаючого навчання, що дозволяє студентам занурюватися в процес навчання, не відчувачи його. Для здійснення u-learning необхідні відповідні навчально-методичні матеріали, які можна передавати на мобільні пристрої (текст, графіку, аудіо-, відеоінформацію).

Закордонними вченими виділені основні характеристики u-learning:

- постійність: учні, студенти ніколи не втрачають своєї роботи, якщо вона цілеспрямовано не знищена. Всі навчальні матеріали записуються послідовно кожний день;
- доступність: учні, студенти мають доступ до власних документів, даних або відео з будь-якої точки світу. Ця інформація надається за особистим проханням. Таким чином, навчання стає самостійним;
- безпосередність: всюди, де знаходяться студенти, учні, вони мають змогу одержати негайно будь-яку інформацію. Це дає можливість всім розв'язати проблеми негайно і швидко, а також вони мають змогу записувати питання і шукати на них відповіді;
- інтерактивність: в процесі навчання учні та студенти мають змогу взаємодіяти в синхронному або асинхронному зв'язку. Таким чином, експерти стають досяжні та доступні;
- розташування навчальної діяльності: навчання може бути вбудованим у повсякденне життя. Проблеми, що виникають, а також необхідні знання, представлені в природній і реальній формі.

Це дає можливість всім учасникам навчального процесу бачити особливості проблемних ситуацій, котрі необхідно розв'язувати:

- адаптивність: всі учасники навчального процесу мають змогу одержати необхідну інформацію в будь-якому місці та в будь-який час;
- Необхідно зазначити, що у впровадженні u-learning мають місце такі проблеми:
- необхідність безкоштовного Wi-Fi;
 - необхідність створення відповідного інформаційно-освітнього середовища;
 - розв'язання технічних проблем: обмежений термін роботи батареї мобільного пристрою та його неперервна підзарядка (бездротова).

Розвиток і впровадження u-learning значно залежить від рівня розвитку відповідної техніки і технологій, вписування його в уже наявну систему освіти. Тому ефективність u-learning, як і e-learning, m-learning у чистому вигляді залишається проблематичною.

Нині найбільшої популярності набуло змішане навчання (blended

learning). У науці є багато підходів до його визначення, наприклад:

Дарлін Пейнер	Змішане навчання – це об'єднання строгих формальних засобів навчання роботи в аудиторіях, вивчення теоретичного матеріалу з обговоренням за допомогою електронної пошти та Інтернет-конференцій
Еллісон Роззетт і Ребекка Воган Фразі	Змішане навчання об'єднує протилежні, на перший погляд, підходи – такі як формальне і неформальне навчання, спілкування «обличчям до обличчя» і спілкування «онлайн», керовані дії і самостійний вибір шляхів, використання автоматизованих довідок і зв'язків з колегами з метою досягнення власних цілей і цілей організації.
Роджер Шанк	Змішане навчання – використання в тій чи іншій мірі електронного та аудиторного навчання.
Фізмат Вікіпедія	Під змішаним навчанням прийнято розуміти об'єднання формальних засобів навчання – роботи в аудиторіях, вивчення теоретичного матеріалу з неформальними, наприклад, обговорення за допомогою електронної пошти й інтернет-конференцій.
Вікіпедія	Змішане навчання є формальною освітньою програмою, в якій студент навчається, принаймні, частково через Інтернет доставці контенту та інструкцій з деяким елементом студентського контролю над часом, місцем, шляхом або темпом.

Змішане навчання об'єднує в собі переваги різних форм навчання, найкраще використовується в інтерактивному навчальному середовищі, програми e-learning, m-learning, u-learning можна комбінувати з іншими видами навчання, забезпечуючи інтерактивність навчання учнів, студентів.

Реалізація змішаного навчання як інструмента модернізації сучасної освіти бачиться в створенні нових педагогічних методик, що базуються на інтеграції традиційних підходів до організації навчального процесу, під час якого здійснюється безпосереднє передавання знань і технологій електронного навчання. При цьому, як зазначає К. Кун, метою змішаного навчання, виступає прагнення об'єднати переваги традиційного й електронного навчання таким чином, щоб включити недоліки обох форм навчання [3].

Реалізація моделі змішаного навчання дозволить:

- розширити освітні можливості студентів за рахунок доступності та гнучкості освіти, обліку індивідуальних освітніх потреб, а також темпу і ритму засвоєння навчального матеріалу;
- стимулювати формування суб'єктивної позиції студентів: підвищення його мотивації, самостійності, соціальної активності, рефлексії і самоаналізу, а також підвищення ефективності навчального процесу;

- трансформація стилю педагога: перехід від трансляції знань до інтерактивної взаємодії із тими, хто навчається, що сприятиме конструюванню власних знань;
- персоналізація навчального процесу: студент самостійно визначає цілі, способи їх досягнення, враховуючи власні освітні потреби, інтереси й здібності, а викладач – помічник студента.

Виходячи з вищесказаного, можна констатувати, що в разі ретельного планування навчального процесу й обґрунтованого добору засобів, змішана модель навчання є набагато ефективнішою, ніж інші форми навчання і дає студентові більше шансів навчатися і здобувати якісні знання.

Висновок. Упровадження змішаної форми навчання потребує значних зусиль. Необхідно розглядати нові можливості підвищення ефективності навчального процесу. Розв'язок цього питання потребує внесення змін у нормативну базу, інвестицій в розроблення необхідного навчального контенту, перепідготовку кадрів. Також потребує посилення значна дослідницька і методична робота вчених і викладачів, які займаються розробкою стратегій, форм і методів здійснення змішаного навчання, а також використання сучасних засобів і технологій навчання.

Фактично, розвиток змішаної форми навчання може стати одним із ключових напрямів модернізації сучасної освіти.

Література: 1. Гуревич Р. С. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті майбутніх фахівців / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, М. М. Козяр ; за ред. член-кор. НАПН України Гуревича Р. С. – Львів : ЛДУ БЖД, 2012. – 380 с. 2. Гуревич Р. С. Мобільне навчання – сучасна субдисципліна педагогічної освіти / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія // Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji – PIB 26-600 Radom, ul. K. Pułaskiego 6\10. – s. 459-467. 3. Кун К. E-learning – электронное обучение / К. Кун // Информатика и образование. – 2006. – № 10. С. 16-18. 4. Mobile and Widsete for China \\ Mobal ED-2007 (31 May). \ [Электронный ресурс] – <http://mobiel.uiah/?p=67> – заг. с екрана – язык екрана.

Bibliography (transliterated): 1. Gurevich R. S. Informacijno-komunikacijni tehnologii v profesijnij osviti majbutnih fahivciv / R. S. Gurevich, M. Ju. Kademija, M. M. Kozjar ; za red. chlen-kor. NAPN Ukraini Gurevicha R. S. – L'viv : LDU BZhD, 2012. – 380 s. 2. Gurevich R. S. Mobil'ne navchannja – suchasna subdisciplina pedagogichnoj osviti / R. S. Gurevich, M. Ju. Kademija // Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji – PIB 26-600 Radom, ul. K. Pułaskiego 6\10. – s. 459-467. 3. Kun K. E-learning – jelektronnoe obuchenie / K. Kun // Informatika i obrazovanie. – 2006. – № 10. S. 16-18. 4. Mobile and Widsete for China \\ Mobal ED-2007 (31 May). \ [Jelektronnyj resurs] – <http://mobiel.uiah/?p=67> – zag. s jekrana – jazyk jekrana.

Кадемія М. Ю.

СУЧАСНІ МОДЕЛІ ОСВІТИ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛКИ

В даній статті розглядається проблема модернізації освіти на основі використання e-learning, m-learning, u-learning у здійсненні змішаного навчання та відповідних переваг і проблем, а також шляхів їхньої реалізації.

Ключові слова: електронне навчання, мобільне навчання, змішане навчання, всепроникаюче навчання, інформаційно-комунікаційні технології, Інтернет-технології.

Кадемия М.Е.

СОВРЕМЕННЫЕ МОДЕЛИ ОБРАЗОВАНИЯ: ПРЕИМУЩЕСТВА И НЕДОСТАТКИ

В данной статье рассматривается проблема модернизации образования на основе использования e-learning, m-learning, u-learning в осуществлении смешанного обучения, соответствующих преимуществ и проблем, а также путей их реализации.

Ключевые слова: электронное обучение, мобильное обучение, смешанное обучение, всепроникающее обучение, информационно-коммуникационные технологии, Интернет-технологии.

Kademiya M.

MODERN EDUCATION MODEL: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES

The problem of education modernization on the basis of e-learning, m-learning, u-learning in blended learning, corresponding advantages and disadvantages as well as the ways of their realization has been considered in the article.

Key words: penetrating learning, blended learning, electronic learning, information-communication technologies, Internet-technologies.

Стаття надійшла до редакції 14.11.2013

УДК 17.022.1

*Е.А. Петутина,
Харьков, Україна*

ПРАВСТВЕННЫЙ КЛИМАТ ВУЗА В ФОРМИРОВАНИИ ГУМАНІТАРНО-ТЕХНІЧЕСКОЙ ЭЛИТЫ

Постановка и актуальность проблемы. Вхождение Украины в Болонский процесс – мощный стимул положительных изменений в таких важных аспектах жизни отечественных высших учебных заведений, как автономия университетов, мониторинг качества образования, прозрачность процедуры поступления в вуз, оценка знаний, умений, навыков, а также мобильность студентов, аспирантов и преподавателей. Однако для того, чтобы не

только приобщиться к европейскому образовательному пространству, но и стать его полноправным членом, следует решиться на существенные преобразования в системе высшей школы. Прежде всего они связаны с протокольными мероприятиями (внедрением двухуровневого образования, сопоставимых ученых степеней и званий, совершенствованием кредитно-модульной системы, стимулированием научного творчества студентов и преподавателей, плодотворным международным сотрудничеством), но главное – с глубинными изменениями нравственных основ украинского образования и науки. И хотя дефицит профессиональной этики дает о себе знать в разнообразных сферах жизнедеятельности, девальвация моральных ценностей именно в этих областях наиболее ощутима, ведь практически каждая украинская семья постоянно сталкивается с проблемами системы образования.

Цель статьи – анализ эффективных средств борьбы с негативными явлениями нравственных отношений в современном вузе.

Изложение основного материала. Вопросы морального климата университетской среды и его очищения в Украине начала XXI ст. чрезвычайно остры. Связаны они не только с коррупцией; широкое распространение получил плагиат, проявляющийся в разных формах (списывание контрольных работ, копирование чертежей, отчетов о прохождении производственной практики, лабораторных работ и компьютерных программ), несанкционированная помощь во время тестирования или экзамена, неоднократное представление одних и тех же индивидуальных заданий и рефератов, использование личных отношений для повышения оценки, фальсифицирование сведений в журнале академической группы, самостоятельное заполнение «хвостовок».

Однако нигилизм и аморализм проявляют и некоторые преподаватели. Нередки случаи игнорирования авторских прав, похищения учебных и научных материалов, компьютерных программ, некорректного использования исследовательской информации, представление списков несуществующих публикаций и др. Все эти явления настолько распространены, что считаются почти естественными. Тем не менее, есть более позорные формы аморального поведения: когда учебник или пособие одного автора превращаются в «коллективный труд», а результаты научных исследований лаборатории – в диссертацию ее руководителя; когда текст работы ассистента или аспиранта публикуется как монография заведующего кафедрой или декана факультета; когда преподаватель унижает достоинство студентов и безосновательно обвиняет в непрофессионализме своих коллег. Прав великий Ф.М. Достоевский, когда писал, что «образование уживается иногда с таким варварством, с таким цинизмом, что вам мерзит».

Одним из эффективных средств борьбы с такими негативными проявлениями нравственных отношений, безусловно, может стать принятие ко-

дексов чести основных субъектов учебно-воспитательного процесса в вузе – студента, преподавателя, администрации.

Известно, что честь как форма самосознания санкционирует определенный моральный статус человека, стандарт его оценки в связи с принадлежностью к социальной, профессиональной, национальной и пр. группе. Честь дифференцировано оценивает людей в данном обществе. Вместе с тем многие представления о чести сохраняют стабильность. Пословицы: «Береги честь смолоду», «Честь чести на слово верит» и афоризмы: «Честь нельзя отнять, ее можно потерять» (А. Чехов), «Человек не должен никогда сходить с широкой дороги чести, даже под благовидным предлогом, что цель оправдывает средства» (Ч. Диккенс) – актуальны и сегодня.

Широкая демократизация морали в современном обществе лишила ее прямой обязательной силы: мы зачастую не располагаем средствами наказания негодяя или наглеца, которые существовали ранее. И все же бесспорной чертой нравственного прогресса является то, что принадлежность к людям чести определяется уже не внешними сословными признаками, а воспитанием, осознанным выбором ценностей, призывом сердца самой личности. Наличие людей, для которых честь сохраняет свою жизненную силу, один из важнейших признаков преемственности развития нравственной культуры человечества.

Как этическая категория и понятие нравственного сознания честь характеризует признание заслуг и добродетелей человека. Эта гражданская оценка является условием формирования его репутации. Следует учитывать то, что нравственные достоинства оцениваются в процессе выполнения определенных социальных обязанностей, роли врача или банкира, педагога или студента. В моральных кодексах понятие чести всегда связано с достоинством, ответственностью, совестью, а в кодексах чести оно, конечно же, центральное.

Практике принятия кодексов чести в высших учебных заведениях Украины всего несколько лет, но уже накоплен богатый и интересный опыт. Достаточно набрать в поисковой системе «Google» «Кодекс чести» или «Student Honor Code» чтобы найти многочисленные и разнообразные по методологии, содержанию, стилю и назначению тексты кодексов.

Актуальность их разработки и внедрения в наших университетах обусловлена, прежде всего, повышением активности самих студентов, их ответственности за собственное будущее. По данным исследований ценностных ориентаций абитуриентов и студентов, которые почти десять лет проводились социологической лабораторией кафедры этики, эстетики и истории культуры НТУ «ХПИ», карьера, личная свобода, независимость, а также активная гражданская позиция в решении актуальных социальных проблем среди ведущих ценностей студентов имеют тенденцию к постоянному росту [4, с. 67].

За последние годы такие студенческие и общественные организации, как «Лига студентов Ассоциации юристов Украины» (Киев), «Альянс» (Донецк), «Комитет поддержки студенческого самоуправления» (Львов), «Студенческий парламент НТУ «ХПИ» провели научно-практические конференции с